

שם ישבנו

סיפוריו של חיים תורן מעלים אנשים ואירוי-עים מעירת-מולדתו שבבסיסרביה. יהודי ה"מקום, "פשוטי"עם ושתקנים, ישרי-לב וחסוני-גור, התפרנסו מן החקלאות והמשיכו בדפוסי-החיים של דורות קודמים. עשרם הגדול היה בחחום המידות ובדרך-ארץ. הם קיימו את המצוות שבין אדם למקום ובין אדם וחברו. איחדה את כולם החושה של גורל משיתף, שהיתה עמיקה יותר אצל תלמידי-חכמים ש-בהם.

הם היו קרובים לטבע, וקירבה זו הפיגה לא מעט ממירותם של חיי מיעוט נכרי. אפילו תפילתם של המתפללים, העוברים לפני התיבה, היתה "ספוגה קסמי הערבה ומרחביה, ריח הקמה וירק האפרים, מלמול פלגים ושיח היער". בתוך כך היה, למשל, דייג זקן ועני חולם על העלאת חכה בארץ-הקודש: "מה, למשל, היה איכפת לו, לריבונג של עולם, אילו הייתי יושב כן ומחכה בימה של טכר-יה", הוא נאנה, געגועים כמסים וכמיהה שאין עגמת-נפש, געגועים כמסים וכמיהה שאין לה טוף לעולם רחוק ומפלא, שהיה גנוז במעמקי לבו ושלא העז להעליתו על דל שפתיו..."

כמה דמויות מופלאות של גשים מעלה חיים תורן בסיפורו על נופי-לדותו. הן היו מקב-לות עליהן את גורלן ונושאות אותו שנים רבות. אך בהגיע שעת-מבחן ידעו לעמוד בה. האחת מאבדת עצמה לדעת בימים ש"קדמו לשואה, כאשר שם בה ראש-הכספר את עינו; והשניה, בת רב, שנישאה ללא יהודי ויכלוה היתה להציל את נפשה בימי השואה, מתלווה לאחיה שגלו לטרנסדניסטריה והיא פועלת שם כאם טובה וכאחות רחמניה למען הצלת נפשות רבות מקרב אחיה.

הדמויות המופלאות ביותר הן אלו של המחבר ואביו, שעליהם נשען הבית. תורן מעיד על עצמו שאינו מצליח למצות עד-תום את זיו פניה, עושר נפשה, חן דיבורה ותפארת

של תמונות ושוררת יפות. שאפשר למצוא אור-חן לרוב בשיריו ("ריח דק שהביא יריד / מציייר לנו את מסעותיו המלאים / תנועה ענוגה של געגועים, / ישעה שחרקים גדלים וסכגונים / נכנסים מבעד לחלון ומחווים לנו קידה" [ע' 40]), וזה ספר מפתיע ומשמח.

עולם בוער, הללויה!

אפשר, אמנם, שהעולם בוער, אך אין זה ב"רוד כל-עיקר מה "בער לו" לעודד פיינגרש, שהיה מוכר עד כאן כצייר, ללכת אל הוצאת "עקד" לתת מחילו כדי להוציא לאור את אסופת השירים הזאת. האם כדי לצקת שמן על המדורה, או אולי כדי לזעוק חמס נגד הנגים מן האש? מתקבל על הדעת יותר שבי"קש לנצל את השריפה כדי להתחמם מעט לאורה, כדרך הרבה כותבי "שירה", המבחינים בחושי-ריח מיוחד כי יש נושאים אשר עצם הכתיבה עליהם מגינה על הכותב מפני הבקורת. הרי אינך יכול לומר על כותב שיריים שהוא מגבב דברים סתם כשהוא כותב על מעשי-גבורה או מתפלל לשלום. כנפיים רחבות פרושות עליו או, והמבקר גותר שדוד מקלי-נשקו.

כי מה הם "השירים" הללו, המלאים רישור-מים שאת טיבם לא לנו לשפוט, אם לא ציר-רוסי-משפטים חסרי-שמעות? "מבריק כמו/ כוכב של אלומיניום מזויף", הוא כותב בשיר "לילה טוב מאד". מבריק—לא כל-כך. מוזר-יף—בוודאי. אפשר, כמוכן, להתמרמר על כתיבת "שירה" כזאת, אבל מה הטעם. "ת"מיים תמימים—צועקת ועדת שופטים/ מטעם אלוהים ושלטונות—/ אין לשנות!" ("עיר ת"עשיתית"). אם איאפשר לשנות את העיר ה"תעשייתית קל-יחומר שאי-אפשר לשנות את תעשיית השירה.

ש. ז.

* חיים תורן: שם ישבנו (פרקי ציור והזוי); הוצאת "יבנה", 1970, 157 עמ'.

* עודד פיינגרש: עולם בוער, הללויה! (שיריים); הוצאת "עקד", 1970, 47 עמ'.

העצמי מתערער והיא נמלאת סחד ובהלה. היא "שכחה את דרכי הבית, שכחה את מקום התקעים ומתגיי חשמל. וידה היתה מגששת לא אחת על פני קיר חלק; שכחה את כיווני התריס על ציוריו, את כיוון פתיחת הדלת ואת אביורי המים החמים, עד שיומה נעשה רצוף בהלות קטנות". כל הבהלות הקטנות מצטרפות לפחד גדול והפחד הגדול הופך, בדרך הניגוד והסובלימציה, הרגשה של מלכות. הרגשה זו מביאה לתגובה גופנית של שטף-דם, המעורר חשש למחלת ליאוי-קמיה, בבית-החולים מתפתח רומן בין החולה לבין רופא צעיר, והאשה הצעירה רואה ביחסים האינטימיים שהתפתחו ביניהם כעין אקט מלכותי, המשתלב יפה בסדר-הייה בבית החולים בו הכל משרתים אותה, דואגים לה ועושים את רצונה.

בדקות מרובה מתארת המחברת את מקומה וזמנה של "המלכות" בקירבת המוות, שהוא בן-בית בבית-החולים. "בית-החולים דמה לגן מסוהר של הויה קיצית, אביכה, שאנשים תורעים בו פה-ישם בבגדים לבנים מרחפים, ולא היה שביל ולא היתה פינה שבקירבתם לא נתענה מישהו עינייים קשים, ופה-ישם מה. מרגלית ידעה כבר מסיפוריו של דוקטור בר-חמא שבמות אדם רושמים בכרטיסו בלאטי-גית 'אכטיסוס', ונראה לה הדבר נאה, הולם כחיתם-שעווה חגיגי על גורדין..."

כל הסיפור כתוב כביכול גורוב ומרחוק. יש וחש אתה בין השורות בנשימת-אפה של המחברת ובנוכחותה. "אבנר [בעלה של מרגלית] חי כפנס של מכונית בחשכה, מאר מעט-מעט קדימה, לא מאם אחורה, וזה הכל" — וכך רואה לפניו הקורא את המחברת המסתכלת לתוך פנסה של מכונית, אך גם כשהיא משקיפה על גיבורים מרחוק או ממסתרים אין היא מנתקת עצמה מהם ואינה מניחה להם להתיצב בכוחות עצמם אל מול גורלם. מתוך זיקה אינטימית זו לגיבוריה מעלה שולמית הראבן אנשים ועלילות, מצטיינפם רגעיים וממושכים, השתולים זה בזה ונפרדים-והולכים זה מזה. חשיפת עולמה הפנימי של מרגלית עור, בתוך מרחבי מלכותה, עשויה בכשרון רב ובהבחנה פסיכולוגית דקה.

שתיקתה של אמו. היא היתה רחמניה, בייש-גית וגמלת-חסדים ובמיוחד עסקה במתן-בסתר. למען פיקוח-נפש של יולדת ושל תינוקה לא היססה לחלל את קדושת השבת. אביו אף הוא עסק בגמילות-חסדים וכספי-הלוואות שלא הוזכרו לו היה רושם כמופגרים לצדקה.

כתיבתו של חיים תורן רוויה כאן נוסטלגיה ושקויה לבביות רבה. אותה חמימות יהודית, המאפיינת את החיים שהוא מתאר, עולה לא במעט גם מתוך לשונו וסגנונו. האור הרב שהוא מעלה מבית-אביו-שחרב משוך על כל סיפוריו ודמויותיו וקובע ייחוד מסוים לספרו בתוך ספרות הזכרונות הטובה, המתרפקת.

רשות נתונה

סיפוריה של שולמית הראבן מעלים תמיד את הבעיה של היחס שבין הסופר לגיבוריו. בתחום זה יש לסופרת דרך משלה; פעמים היא משקיפה על דמויותיה מרחוק ומניחנת לעשות כעולה על רוחן, ופעמים היא מתגנבת ביניהן ומשחקת בעצמה בתפקידים שהיא מטילה עליהן. לכאורה זו שיטה הסותרת את עצמה, אך אצל שולמית הראבן אין כל סתירה: הנוסח שלה משכיל להבליע את ההפכים ולהטביע בקורא את רושם כנותה של כל אחת מהן. בכל אחד מן הסיפורים שבספר אפשר לראות את משחקה של המחברת, ה' מוסיף להם נופך מיוחד של מקוריות.

הסיפור המרכזי ב"רשות נתונה" הוא "מלכותה הקצרה של מרגלית עור", שעניינו צעירה תימניה שנישאה למדען יוצא-איטליה וחזרת מפאריז לישראל לאחר שהסתבך בעלה עם נערה אחרת. עם שובה לארץ היא מאבדת גם את מקום-עבודתה. כל בטחונה-

* שולמית הראבן: רשות נתונה (סיפורים); ספרית מקור, הוצאת אגודת הסופרים העבריים בישראל ליד הוצאת מסדה, רמת-גן, 1970; 159 עמ'.